

Lärarhögskolan i Stockholm

Institutionen för undervisningsprocesser, kommunikation och lärande

Mobbning på gymnasiet

Ahmad Sudirman
Ghada Faik Sayegh

Lärarprogrammet

Examensarbete 10 p

Handledare: Kirsten Grønlien Zetterqvist

Fördjupning i pedagogik/didaktik (41-60 p)

Ht 2006

Svensk titel: Mobbning på gymnasiet
Engelsk titel: Bullying in the upper secondary school
Författare: Ahmad Sudirman , Ghada Faik Sayegh
Färdigställd år: 2006
Handledare: Kirsten Grønlien Zetterqvist
Examinator: Berit Ljung

Abstract

Den här uppsatsen handlar om mobbning på gymnasiet. Syftet med uppsatsen är att studera vilka faktorer som kan leda till mobbning för att förstå hur man kan förebygga mobbning. Vidare undersöks rektors, studie- och yrkesvägledares och lärares föreställningar om mobbning, faktorer som leder till mobbning och hur de arbetar för att förebygga mobbning. För att uppnå syftet genomfördes en kvalitativ undersökning i form av intervjuer med rektorer, studie- och yrkesvägledare och lärare på två gymnasieskolor i Stockholmsområdet.

Resultatet av undersökningen visar sammanfattningsvis att det förekommer mobbning på gymnasiet, som exempelvis tyst mobbning. Tyst mobbning är den vanligaste typen av mobbning och den som är svårast att upptäcka. Faktorer som leder till mobbning är språksvårigheter, dålig kommunikation, dåligt hemförhållande, svordomar, kränkande ord, bristande respekt, främlingsfientlighet, intolerans, ett aggressivt beteende, yttre avvikelser, en stor konkurrens, maktposition och kulturellt kapital. Skolan som vi har undersökt arbetar med förebyggande åtgärder mot mobbning enligt Farstametoden, som innebär att arbetet sker diskret, snabbt, effektivt och att uppföljningssamtal sker i nära anslutning. Alla som arbetar på skolan skall aktivt motverka förtryck av och trakasserier mot individer och grupper. Skolan skall sträva efter att varje elev förstår andra kulturer och respekterar andra folk. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap och öppen diskussion.

Nyckelord:

Mobbning, mobbare, mobboffer, tyst mobbning, motiv, behov, makt, språksvårigheter, kommunikation, hemförhållande, gestartad, intolerans, främlingsfientlighet, yttre avvikelser, kulturellt kapital.

Förord

Ett särskilt tack till vår handledare Kirsten Grønlien Zetterqvist, som genom sin handledning har hjälpt oss färdigställa denna uppsats, med dess innehåll och uppläggning. Hon har ställt kunskapsteoretiska frågor rörande teoretiskt perspektiv och kvalitativ undersökning för att samla in data i form av kvalitativa intervjuer och analys. I slutskedet har hon även utfört en granskning av texten, som bidragit till en rad innehållsmässiga förbättringar.

Laila Niklasson bidrog genom att ge oss en introduktion och praktisk information om examensarbetet i lärarutbildningen. Hon har hjälpt oss att öka vår förståelse för syftesformulering, skrivprocess, etik, metod och litteratursökning.

Vi är även tacksamma för de intervjuade, dvs. rektor, biträdande rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare på två gymnasieskolor i Stockholmsområdet, som har ställt upp och deltagit i vår undersökning och som har visat sitt stora intresse och goda samarbete.

Inge Malm bidrog genom att ge oss den lämpliga litteraturen. Britt-Marie Hansson, Niclas Runebou, Sture Löf, Birgit Grender, Eva Borseman och Jannis Garefalakis bidrog genom att ge oss nya erfarenheter och nya kunskaper i pedagogik.

Ett stort tack till er alla som bidrog till att denna uppsats blev verklighet.

Stockholm i december 2006.

Ahmad Sudirman

Ghada Faik Sayegh

Innehållsförteckning

Kapitel 1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Undersökningsområde	5
1.3 Syfte och problemformulering	6
1.3.1 Uppsatsens syfte	6
1.3.2 Problemformulering	6
1.4 Arbetets disposition	6
Kapitel 2 Teoretiskt perspektiv och tidigare forskning	7
2.1 Pierre Bourdieu och Randall Collins	7
2.2 Definition av mobbning	7
2.3 Kunskapen kring mobbare och mobboffer	8
2.4 Tidigare forskning	9
2.5 Faktorer som leder till mobbning i skolan	9
2.6 Faktorer som motverkar mobbning i skolan	10
2.7 Begreppsdefinitioner	11
Kapitel 3 Metod	13
3.1 Undersökningens genomförande	13
3.2 Materialbearbetning	13
3.3 Etiska aspekter	14
Kapitel 4 Resultat	15
4.1 Resultat från intervju	15
4.1.1 Föreställningar om mobbning	15
4.1.2 Faktorer som leder till mobbning	16
4.1.3 Förebyggande åtgärder mot mobbning	19
4.2 Analys	22
4.2.1 Föreställningar om mobbning	22
4.2.2 Faktorer som leder till mobbning	23
4.2.3 Förebyggande åtgärder mot mobbning	25
Kapitel 5 Diskussion	29
5.1 Betydelse	29
5.2 Reflektion över undersökningsprocessen	29
5.3 Den gemensamma synen på faktorer som leder till mobbning	29
5.4 Den gemensamma synen på förebyggande åtgärder	29
5.5 Olika syn på förebyggande åtgärder	30
5.6 Lagen (2006:67) ska förebygga mobbning	30
5.7 Nya frågor	31
Referenser	32
Bilagor	34

Kapitel 1 Inledning

Många av oss har någorlunda erfarenhet av mobbning. Medierna har bl.a. diskuterat mycket kring mobbning. Vilka faktorer som leder till mobbning, hur vi arbetar för att förebygga mobbning, vad händer med den mobbade, vem bär ansvaret; är några av de frågeställningar som finns. Många frågor är fortfarande obesvarade trots att många har forskat om mobbning.

Vi blev djupt intresserade av forskningen och diskussionerna kring mobbning i skolan när vi läste Eriksson m.fl.¹ bok om *Skolan - en arena för mobbning - en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan* och Zelma Fors² krönika om *Praktiskt användbara resultat*³. Utifrån vårt eget intresse valde vi därför att studera och skriva om förekommande mobbning i skolan i detta examensarbete.

1.1 Bakgrund

Under senare år har pedagoger, sociologer, psykologer studerat mobbning och presenterat orsaker till varför mobbning uppstår. Forskning om mobbning i skolan har presenterats som visat att det förekommer mobbning bland elever och mellan elever och lärare. Forskares syn på mobbning varierar, beroende på vilket perspektiv de väljer att studera problemet från. Några forskare studerar gruppen, lärare, arbetsledare och den omgivande miljön. En del forskare fokuserar sig på individnivå, mobbaren och den mobbade.

Minst en gång de senaste månaderna, enligt en studie från Statens folkhälsoinstitut visade att mellan 12–18 procent av barnen i årskurs 5, 7 och 9 år 2001/02 hade mobbats. Mellan 1 och 2 procent av pojkar och flickor hade mobbats flera gånger i veckan. Pojkar och flickor mobbades i ungefär samma utsträckning. Det var vanligt att eleverna har varit med och mobbat andra elever i skolan. Det är fler pojkar än flickor som mobbar och det är vanligare bland äldre elever. Minst en gång de senaste månaderna hade var åttonde flicka och var fjärde pojke i årskurs nio mobbat någon i skolan⁴.

1.2 Undersökningsområde

Undersökningsområdet avgränsas till att undersöka mobbning på gymnasiet. Vidare begränsas undersökningsområdet till att omfatta endast rektors, studie- och yrkesvägledares och lärares föreställningar om mobbning, faktorer som leder till mobbning och hur de arbetar för att förebygga mobbning i två gymnasieskolor i Stockholmsområdet. Avgränsningarna har skett med hänsyn till ett försök att finna ett lämpligt omfång angående empiriskt material.

¹ Eriksson m.fl. är en forskargrupp vid Örebro Universitet inom ämnena sociologi och socialt arbete vid Institutionen för Samällsvetenskap.

² Zelma Fors är forskare och psykolog vid Forskningsstationen Mösseberg (http://www.forskning.se/servlet/GetDoc?meta_id=89153#3 (2002-01-09))

³ http://www.forskning.se/servlet/GetDoc?meta_id=89153#3 (2002-01-09)

⁴ Barnombudsmannen, 2004, sid 153.

1.3 Syfte och problemformulering

1.3.1 Uppsatsens syfte

Syftet med den här uppsatsen är att studera vilka faktorer som kan leda till mobbning för att förstå hur man kan förebygga mobbning i gymnasieskolan.

1.3.2 Problemformulering

I vilken omfattning och på vilket sätt förekommer mobbning på gymnasiet?
För att uppnå syftet med denna uppsats formulerar vi några frågeställningar.

1. Vilka är rektors, lärares och studie- och yrkesvägledares föreställningar om mobbning?
2. Hur ser rektor, lärare och studie- och yrkesvägledare på faktorer som leder till mobbning?
3. Hur arbetar rektor, lärare och studie- och yrkesvägledare för att förebygga mobbning?

1.4 Arbetets disposition

Nedan följer en allmän genomgång av teoretiskt perspektiv, definition av mobbning, kunskapen kring mobbare och mobboffer, tidigare forskning och faktorer som leder till och motverkar mobbning. Kapitlet avslutas med begreppsdefinitioner (Kapitel 2). Efter metodgenomgången med en förklaring till varför en kvalitativ undersökning har valts och hur intervjuer genomförts presenteras undersökningens genomförande, materialbearbetning och etiska aspekter (Kapitel 3). Undersökningens resultat redovisas och analyseras (Kapitel 4). Uppsatsen avslutas med diskussion (Kapitel 5).

Kapitel 2 Teoretiskt perspektiv och tidigare forskning

2.1 Pierre Bourdieu och Randall Collins

Pierre Bourdieu som föddes 1930 i Bearn i Frankrike är en fransk kultur- och utbildningssociolog⁵. Begreppet kapital är det mest grundläggande i Bourdieus utbildningssociologi⁶. Kapital enligt Bourdieus term är värden, tillgångar eller resurser⁷. Kapital kan vara symboliska och materiella tillgångar. Bourdieu menar vidare att kulturellt kapital är en art av symboliskt kapital. Symboliska tillgångar utgör ett kulturellt kapital, om de av andra uppfattas som mer värda än andra arter av symboliskt kapital till exempel en akademisk utbildning, ett kultiverat språkbruk och förtrogenhet med den legitima kulturen⁸. Kulturellt kapital kan växlas in mot andra typer av kapital⁹ till exempel har man en akademisk utbildning då har man goda chanser att erhålla ett välavlönat arbete.

Bourdieu nämner också begreppet strategi. Strategi betyder individers eller grupper medvetna eller omedvetna försök att försvara eller förbättra sin position¹⁰. Vidare nämner Bourdieu begreppet fält. Fält är ett system av relationer mellan positioner och med sina poler som attraherar eller repellerar varandra. Ett utsnitt av det sociala livet som existerar och är strukturerad innan vi träder in i den¹¹. Exempelvis träder en student som vill ägna sig åt pedagogikämnet in i en värld som med vissa förbehåll kan karakteriseras som ett socialt fält.

Randall Collins anser att ”kulturellt kapital är det individen fått med sig från familjen, utbildningen och interaktion i andra grupper”¹². Collins nämner också en annan typ av kulturellt kapital. ”Allmänt kulturellt kapital är den repertoar av identitetssymboler eller den position individen har som medlem av en bestämd grupp eller samhällsklass”¹³.

2.2 Definition av mobbning

Det finns olika definitioner av mobbning. Eriksson m.fl. har lyft upp följande definition av mobbning.

Mobbning betyder att en person är mobbad när denne upprepade gånger och över tid, från en eller flera personer, blir utsatt för negativa handlingar av verbal, fysisk eller gestartad karaktär¹⁴.

⁵ Broady, D. (1998). *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*. Skeptronhäften / Skeptron Occasional Papers nr 15. ILU, Uppsala Universitet. Sid 3.

⁶ Ibid., sid 3.

⁷ Ibid., sid 6.

⁸ Ibid., sid 7.

⁹ Ibid., sid 8.

¹⁰ Ibid., sid 18.

¹¹ Ibid., sid 19.

¹² Collins, 1988 i Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., Daneback, K. (2002). *Skolan - en arena för mobbning - en forsknings översikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Sid 113.

¹³ Ibid., sid 113.

¹⁴ Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., Daneback, K. (2002). *Skolan - en arena för mobbning - en forsknings översikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Sid 41.

Eriksson m.fl. menar att negativa handlingar av verbal karaktär rör sådana uttryck som den utsatte finner obehagliga, exempelvis hot, smädelser. Negativa handlingar av fysisk karaktär omfattar slag, knuffar, sparkar inklusive handlingar som utförs mot den utsattes vilja till exempel att denne hålls fast eller blir nypt¹⁵. Negativa handlingar av gestartad karaktär omfattar grimaser, fula gester eller andra markeringar som görs i syfte att såra eller irritera någon, till exempel att demonstrativt vända ryggen till, vilket kan uppfattas som ett försök att isolera eller frysa ut någon¹⁶.

Redaktionen för forskning.se har definierat mobbningen på ett annat sätt. ”Mobbning kommer av engelskans ord för folkmassa och latinets ord för rörlig, nyckfull, sätta i rörelse och ordet betyder att en person eller en grupp utsätter en person för återkommande skador eller obehag”¹⁷.

Den definition av mobbning som Eriksson m.fl. har lyft upp kommer vi att använda oss av.

2.3 Kunskapen kring mobbare och mobboffer

Collins menar att ”En individ som ingår i en grupp som mobbar andra kan få en viss status bl.a. på grund av att andra elever är rädda för personen. Genom att inneha en repertoar av identitetssymboler kan individen också känna igen symbolerna när hon vistas i en specifik grupp”¹⁸. Collins menar vidare att ”Det specifika kulturella kapitalet är individens speciella egenskaper, till exempel förmågan att komma ihåg andras namn och vad man talade om sist man träffades. Detta är främst relaterat till vissa bestämda människor. Det specifika kulturella kapitalet fungerar som en typ av byteshandel. Ju mer människor känner varandra, desto större är förutsättningen att allmänt kulturellt kapital kan transformeras till specifikt kulturellt kapital”¹⁹. Vidare menar Collins att ”Den person som innehar det högst värderade kulturella kapitalet i interaktionen kommer såväl att definiera interaktionen som att dominera densamma”²⁰.

Eriksson m.fl. menar följande: ”När individer förflyttar sig mellan olika sociala situationer i sin livshistoria kan livshistorien ses som ett nät av möten. Varje interaktion och möte kräver en individuell uppsättning av symboler. En elev som utsätts för ryktesspridning och uteslutning kommer att bemötas på ett speciellt sätt av andra elever, vilket påverkar elevens självuppfattning”²¹. Eleven märker att hon blir bemött på ett speciellt sätt. Detta kan möjligen också förklara varför många mobboffer inte vill gå till skolan.

En elev som utsätts för mobbning söker sig till andra grupper enligt Eriksson m.fl. och ofta söker hon sig till andra som också är mobbade. En elev som inte hittar någon grupp där han/hon kan ingå, medför med stor sannolikhet att han/hon frågar sig själv; vart hör jag hemma, vem är jag? Denna process av marginalisering som innebär att individer utestängs från makt, status och diskurs kan påverka självuppfattningen och kan möjligtvis bidra till att förklara ångest som är vanliga bland mobboffer²².

¹⁵ Ibid., sid 42.

¹⁶ Ibid., sid 42.

¹⁷ http://www.forskning.se/servlet/GetDoc?meta_id=1989 (2002-01-09)

¹⁸ Collins, 1988 i Eriksson m.fl., 2002, sid 113.

¹⁹ Ibid., sid 114.

²⁰ Ibid., sid 114.

²¹ Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., Daneback, K. (2002). *Skolan - en arena för mobbning - en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Sid 114.

²² Ibid., sid 115.

2.4 Tidigare forskning

Fors hade i sin forskning studerat mobbningens maktspel och dess konsekvenser²³. Hon hade intervjuat mobboffer, mobbare, föräldrar och aktuell skolpersonal i ett och samma fall. Hon illustrerade med ett exempel hur hennes forskning gav praktiskt användbara resultat. Anders²⁴ mobbades varje dag av ett gäng pojkar i klassen. En dominant flickgrupp avgjorde när mobbningen skulle upphöra eller drivas på. Anders berättade att han inte hade någon lust att leva längre. Vid hennes intervjuer med elever, föräldrar och berörd personal förstod hon att det var riskfyllt att låta Anders vistas bland eleverna. Klassföreståndare var väl insatt i situationen. En första åtgärd var att ge Anders en vuxenresurs som följde honom under skoldagen²⁵.

2.5 Faktorer som leder till mobbning i skolan

Det fanns tre faktorer som bidrog aktivt till svårigheterna att stoppa mobbningen enligt Fors. Den första faktorn var att en av de undervisande lärarna deltog i mobbningen. Den andra faktorn var att en del av föräldrarna förstärkte mobbningen genom att skylla på mobboffret. Den tredje faktorn var att man flyttade mobbaren men inte mobboffret²⁶. Dessa tre faktorer blev också ledtrådar till att förändra mobbningen och dess maktspel²⁷.

Eriksson m.fl. nämner i sin forskning faktorer som kan påverka omfattningen av mobbning i en skola. Dessa faktorer är mobbares aggression, maktorienterade uppfostringsmetoder till exempel fysisk bestraffning och försvagande av hämningar mot aggressiva tendenser. Ytterligare faktorer är en minskad känsla av individuellt ansvar, mobbare betar sig mer aggressivt om deras förebilder betar sig aggressivt, skolpersonalens attityder till och reaktioner på mobbningsincidenter²⁸.

Olweus anser att det finns tre motiv som driver mobbare till att vara aggressiva mot andra. Dessa motiv är starkt behov av makt och dominans, fientliga impulser eller känslor och prestige eller status²⁹.

Det första motivet om starkt behov av makt och dominans visas i form av att mobbare tycks gilla ha kontroll och att förtrycka andra. Det andra motivet är fientliga impulser eller känslor. Mot bakgrund av de familjeförhållanden som mobbarna har vuxit upp i, har de utvecklat en viss grad av fientlighet gentemot omgivningen. Det tredje motivet är i form av prestige eller status. Aggressivt beteende kan generera förtjänster i form av prestige eller status som erhålls från till exempel medlöpare som ser upp till mobbare³⁰.

Enligt Eriksson m.fl. är den typiske mobbaren ofta aggressiv mot kamrater, vuxna, både lärare och föräldrar. Mobbaren har i allmänhet en mer positiv inställning till våld och användning av våldsmedel än genomsnittseleven. Mobbaren präglas ofta av impulsivitet och starka behov av

²³ http://www.forskning.se/servlet/GetDoc?meta_id=89153#3 (2002-01-09)

²⁴ Anders är fingerat namn (http://www.forskning.se/servlet/GetDoc?meta_id=89153#3 (2002-01-09))

²⁵ http://www.forskning.se/servlet/GetDoc?meta_id=89153#3 (2002-01-09)

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Eriksson m.fl., 2002, sid 39 ff.

²⁹ Olweus, 1993a i Eriksson m.fl., 2002, sid 42 f.

³⁰ Ibid., sid 42 f.

att dominera andra. Mobbaren har svag medkänsla för mobboffren. Mobbaren har en förhållandevis positiv värdering av sig själv. Mobbaren är ofta fysiskt starkare än sina kamrater och särskilt än mobboffren om de är pojkar³¹.

Till skillnad från mobbaren utmärks de passiva mobboffren av att vara fysiskt svagare. De är mer osäkra och ängsliga jämfört med genomsnittseleven. De har en mer negativ inställning till användningen av våldshandlingar och lägre självkänsla. De är inte själva aggressiva, tvärtom är de tystlåtna och har ett passivt reaktionsmönster. De känner sig vidare misslyckade, ensamma och övergivna i skolan. De är ofta försiktiga och känsliga av sig³².

2.6 Faktorer som motverkar mobbning i skolan

Det finns inga mobbningssäkra skolmiljöer: ”När flera individer är tillsammans, särskilt om de inte själva fått välja medlemmarna i gruppen, måste man räkna med att det kan uppstå tendenser till mobbning”³³. I princip kan mobbning uppstå var som helst, och då måste skolpersonalen, enligt Dan Olweus vara beredda på att motverka alla tendenser till mobbning.

Olweus har lagt fram fyra förslag till åtgärdsprogram mot mobbning som är baserade på forskning som rör utveckling och förändring av problembeteenden för att motverka mobbning. Det första förslaget om en god skolmiljö utmärks av värme, intresse och engagemang från vuxna. Det andra förslaget om en god skolmiljö utmärks även av tydliga gränser mot icke-önskvärda beteenden. Det tredje förslaget om en elev bryter mot det överenskomna regelsystemet bör man konsekvent använda någon form av ickefysisk och icke-fientlig negativ sanktion. Det fjärde förslaget om både lärare och föräldrar förväntas fungera som auktoriteter i vissa avseenden³⁴.

Olweus delar åtgärdsprogrammet i tre kärnkomponenter på olika nivåer: skol-, klass och individnivå. De första kärnkomponenterna på skolnivå består av undersökning med frågeformulär, detta för att kunna fastställa problemets omfattning och art. Resultatet kan fungera som baslinjedata. Baslinjedata innebär en statistik lägesbeskrivning av problemets omfattning före åtgärder som sedan utgör kriteriet vid jämförelser och vid utvärderingar av vidtagna åtgärder. Studiedag om mobbning, där till exempel resultat från kartläggningar redovisas. Skolan har ett välfungerande rastvaktsystem. De andra kärnkomponenterna på klassnivå utgörs av tydliga regler mot mobbning, där lärare förväntas vara konsekventa med såväl sanktioner som beröm. Genomför inrättande av klassråd eller regelbundna möten. De tredje kärnkomponenterna på individnivå består av allvarliga samtal med mobbare och mobboffer. Allvarliga samtal med föräldrar till inblandade elever³⁵.

Enligt läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) har skolan en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra skolans värdegrund:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen

³¹ Eriksson m.fl., 2002, sid 43.

³² Ibid., sid 44.

³³ Olweus, 1994a i Eriksson m.fl., 2002, sid 45.

³⁴ Ibid., sid 45 f.

³⁵ Ibid., sid 46 f.

tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande³⁶.

Enligt läroplanens mål skall skolan sträva mot att varje elev:

... vidareutvecklar sin förmåga att göra medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter, respekterar andra människors egenvärde och integritet, inte accepterar att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverkar till att bistå människor, förstår och respekterar andra folk och kulturer, kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen och visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv³⁷.

Enligt läroplanens riktlinjer skall alla som arbetar i skolan:

... medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen, i arbetet med eleverna verka för solidaritet med eftersatta grupper både i och utanför vårt land och aktivt motverka trakasserier mot och förtryck av individer och grupper³⁸.

Riksdagen har fattat beslut om lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. I lagen står det att:

Huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal får inte utsätta ett barn eller en elev för annan kränkande behandling³⁹.

Lagen ska förebygga annan kränkande behandling som inte direkt kan hänföras till dessa diskrimineringsgrunder som exempelvis mobbning.

2.7 Begreppsdefinitioner

Begreppet faktor förekommer genomgående i hela uppsatsen och används synonymt med medverkande omständighet eller kraft, till exempel olyckan berodde på den mänskliga faktorn⁴⁰. Begreppet barn och ungdom förekommer ofta i uppsatsen. Begreppet elev används vid skolrelaterade situationer.

Begreppet gestartad beskrivs som: fula gester eller andra markeringar som görs i syfte att såra eller irritera någon, till exempel vända ryggen till⁴¹. Begreppet mobbare används vid en mobbningssituation när en eller flera personer utsätter en annan person för negativa handlingar av verbal, fysisk eller gestartad karaktär upprepade gånger och över tid. Begreppet mobboffer används vid en mobbningssituation när en person blir utsatt från en eller flera personer för negativa handlingar av verbal, fysisk eller gestartad karaktär upprepade gånger och över tid. Begreppet medlöpare används vid en mobbningssituation när man följer strömmen, finns där men gör inget att stoppa mobbningen.

³⁶ Utbildningsdepartementet (1994). *Lpf 94. Läroplan för de frivilliga skolformerna*. Sid 3.

³⁷ *Ibid.*, sid 11.

³⁸ *Ibid.*, sid 11.

³⁹ SFS 2006:67. *Lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*. 13 §

⁴⁰ Malmström, S., Györki, I. (1981). *Bonniers svenska ordbok*. Stockholm: BonnierFakta Bokförlag AB. Sid 78.

⁴¹ Eriksson m.fl., 2002, sid 42.

Begreppet utfrysning används synonymt med isolering⁴². Begreppet motiv beskrivs som: ”Processer, faktorer och strukturer med såväl dynamisk som dirigerande effekt”⁴³ med andra ord, ”att motivation är den psykologiska grunden för att vi handlar som vi gör!”⁴⁴. Begreppet behov beskrivs som: ”Behov kan ha sitt ursprung i hjärnan men ter sig mycket olika från person till person, beroende på de personlighetsmässiga förutsättningarna som t ex arvet och miljöns påverkan”⁴⁵. Begreppet impulsiv används synonymt med lätttrörd och oberäknelig⁴⁶. Begreppet trakasserier och kränkande behandling används synonymt med det i litteratur som behandlar att mobbning ofta görs så. Begreppet respekt används synonymt med aktning eller vördnad⁴⁷. Begreppet avvika används synonymt med ”skilja sig från” eller ”vara olik”⁴⁸.

Begreppet subtilt används synonymt med knappt märkbar⁴⁹. Begreppet makt beskrivs som: ”det att kunna bestämma och styra”⁵⁰. Begreppet aggressiv beskrivs: ”som har lust att gå till anfall”⁵¹. Begreppet tyst mobbning används vid en mobbningsituation när en person känner sig utsatt för isolering eller utfrysning från en eller flera personer. Tyst mobbning är den vanligaste typen av mobbning och den som är svårast att upptäcka. Begreppet kommunikation används synonymt med dialog eller förbindelse⁵². Begreppet tolerans beskrivs som: ”Det att tåla sådant man egentligen ogillar”⁵³. Begreppet främlingsfientlighet beskrivs som ”fientliga impulser eller känslor”⁵⁴ gentemot ”andra folk och kulturer”⁵⁵.

⁴² Ibid., sid 42.

⁴³ Jerlang, E., Egeberg, S., Halse, J., Jonassen, A.J., Ringsted, S., Egeberg, S. & Wedel-Brandt, B. (2005). *Utvecklingspsykologiska teorier*. Lund: Liber förlag. Sid 215.

⁴⁴ Ibid., sid 215.

⁴⁵ Ibid., sid 216.

⁴⁶ Malmström m.fl., 1981, sid 137.

⁴⁷ Ibid., sid 271.

⁴⁸ Ibid., sid 29.

⁴⁹ Ibid., sid 334.

⁵⁰ Ibid., sid 196.

⁵¹ Ibid., sid 13.

⁵² Ibid., sid 162.

⁵³ Ibid., sid 354.

⁵⁴ Olweus, 1993a i Eriksson m.fl., 2002, sid 42.

⁵⁵ Utbildningsdepartementet, 1994, Sid 11.

Kapitel 3 Metod

I denna undersökning ska vi undersöka rektors, studie- och yrkesvägledares och lärares föreställningar om mobbning, vilka faktorer som leder till mobbning och hur de arbetar för att förebygga mobbning.

Vi väljer rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare i denna undersökning på grund av rektor bär ansvar för att skolan följer lagar och läroplan. Studie- och yrkesvägledare arbetar med att vägleda till studier och arbete och har en allt viktigare roll i samhället. Lärare har till uppgift att ansvara för undervisningen och skall handleda, stödja eleven och medvetet påverka och stimulera eleven att omfatta gemensamma värderingar och låta dessa värderingar komma till uttryck i praktisk vardaglig handling.

Vi använder oss av en kvalitativ undersökning på grund av vi vill ha svar på frågor som rör ”Vilka är deras föreställningar”? ”Hur arbetar de”?⁵⁶.

Det finns några olika tekniker för insamling av kvalitativ data. De sex vanligaste är dokument, dagböcker, intervjuer, enkäter, attitydformulär och observationer⁵⁷. I denna undersökning använder vi oss av undersökningsteknik i form av intervju som innehåller en intervjuguide.

Intervjuerna utfördes i form av öppen intervju, vilket innebär att vi ställde en öppen fråga som den tillfrågade fritt kunde utveckla sina tankar kring⁵⁸. Stödfrågorna som användes under intervjuerna återfinns i bilaga 1.

3.1 Undersökningens genomförande

Gymnasieskola A är belägen inom Stockholmsområdet. Skolan har 480 elever och 42 lärare. En del av eleverna har utländsk bakgrund. Skolan är renoverad och ganska fräsch.

Den 7 november 2006 genomförde vi intervjuer med biträdande rektor A, studie- och yrkesvägledare A och lärare A.

Gymnasieskola B är belägen inom Stockholmsområdet. Skolan har 47 lärare och 600 elever. En mycket stor majoritet av eleverna har utländsk bakgrund. Skolan är ren, fräsch och klotterfri miljö.

Den 6 november 2006 genomförde vi intervjuer med studie- och yrkesvägledare B, lärare B och lärare C. Sedan genomförde vi en intervju med rektor B den 9 november 2006.

3.2 Materialbearbetning

Datansamling utfördes vid två gymnasieskolor genom intervju med rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare. Vi genomförde bandade intervjuer med rektor B, studie- och yrkesvägledare B, lärare B och lärare C. Däremot bandade vi inte intervjuerna när vi

⁵⁶ Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Sid 14.

⁵⁷ Ibid., sid 63 ff.

⁵⁸ Lantz, A. (2006). *Intervju-metodik. Den professionellt genomförda intervjun*. Sid 17.

intervjuade biträdande rektor A, studie- och yrkesvägledare A och lärare A utan vi antecknade svaren. Denna datainsamling kommer att bli föremål för analys och tolkning och det som utgör underlaget för de slutsatser vi kommer fram till i uppsatsen⁵⁹.

3.3 Etiska aspekter

Svaren från intervjuerna återges i uppsatsen i en anonymiserad form. Löfte om att svaren skulle återges konfidentiellt gavs till deltagarna. Information om att svaren skulle presenteras i ett uppsatsarbete gavs till deltagarna. Svaren från intervjuerna kommer att förstöras efter att studien avslutat.

⁵⁹ Ibid., sid 15.

Kapitel 4 Resultat

4.1 Resultat från intervjuer

Nedan redovisas resultat från intervjuer av rektor B, biträdande rektor A, studie- och yrkesvägledare A, studie- och yrkesvägledare B, lärare A, lärare B och lärare C.

4.1.1 Föreställningar om mobbning

Biträdande rektor A

Han menar att mobbning är regelbundet återkommande trakasserier och osaklig behandling som skadar den utsatta personens hälsa över en längre tid. Han skiljer mobbning från vanligt bråk. Exempel på mobbning är när man bl.a. skrattar bakom ryggen på en person, när man skriver en otroligt dålig kommentar till vad andra skriver eller när man nedvärderar andra.

Han nämner att skolan har 480 elever och 42 lärare och att det är en självklarhet att mobbning existerar, men att den förekomsten är någorlunda låg. Det är ett fåtal fall av mobbning som kommer till hans kännedom. Det har exempelvis hänt att en lärare har mobbat en kollega och att en elev har mobbat en annan elev. Det visade sig att de mobboffren, dvs. de som hade blivit mobbade, var överlag svagare än de som mobbade.

Rektor B

Hon menar att mobbning uppstår när en eller flera personer, vid upprepade tillfällen och under viss tid, säger eller gör kränkande och obehagliga saker mot någon som har svårt att försvara sig.

Hon tycker att mobbning bland yngre barn är mer tydligt än mellan ungdomar. Mobbning bland barn utgörs mest av våld, slagsmål, m.m., man kan se den. Medan mobbning bland ungdomar i gymnasiet är mer subtilt, tyst mobbning, svår att upptäcka. Den som känner sig mobbad kan sitta ensam, blir utsatt för utfrysning från en eller flera personer.

Enligt henne finns det på gymnasiet sällan mobbning som leder till slagsmål. Här hotar man istället varandra med ord eller fryser ut. Några enstaka konflikter kan vara mellan olika etniska grupper i skolan, men det är inte ofta så utan mera mellan olika individer. I denna skola finns 98 % elever med invandrar bakgrund. De är födda i Sverige men deras familjer kommer från ett annat land. Det klart att det oftast beror på hemmet hur man har lärt sig att lösa konflikter med våld eller utan våld. Om en elev kommer från en familj där föräldrar löser saker och ting med bråk och örfilar så kan eleven påverkas av det, det vill säga att eleven själv också kommer att använda våld vid problemlösning.

Studie- och yrkesvägledare A

Hon menar att mobbning är då en person känner sig utsatt på något sätt. Mobbning kan vara både fysiskt och/eller psykiskt. Typiska fall av mobbning kan vara att den som blir mobbad oftast inte får vara med i gänget, inte får vara med på lunchen och får osaklig kritik. Mobbare har en tendens att prata bakom ryggen på den mobbade. Mobbning kan förekomma lärare emellan, elever emellan eller t.o.m. lärare och elever emellan. Lärare har en maktställning

gentemot elever, men någonstans går gränsen. Det existerar till exempel lärare som ignorerar sina elever och inte uppmuntrar dem, samt de som till och med skäller ut sina elever.

Studie- och yrkesvägledare B

Hon anser att mobbning är när någon upprepade gånger och över en viss tid utsätter någon annan för fysiska eller/och psykiska trakasserier eller utfrysning ur gemenskapen. Vare sig man utsätts i grupp eller av en enskild person, är det hur man som person upplever sin omgivning som räknas. Enligt henne visar forskning att pojkar använder grövre våld mer medan flickor använder mer subtila metoder som utfrysning eller förtal.

Lärare A

Han anser att mobbning är när man medvetet och kontinuerligt utsätter andra för någonting. Om det inte sker kontinuerligt ska det inte kallas för mobbning. Det finns ett flertal olika sätt att mobba andra människor. Exempel på mobbning kan vara när någon vid flera tillfällen kallar en annan för tjockis eller flaggstång, eller när någon gör rasistiska uttalanden. Han anser också att det är svårt att se om och när elever mobbar varandra.

Lärare B

Hon tycker att mobbning är när någon elev eller vuxen upprepade gånger på ett systematisk sätt utsätts eller upplever sig utsatt för trakasserier eller kanske utfrysning osv. Till exempel mobboffer känner sig utanför och är utfrysade ur en gemenskap. Mobboffer har blivit retad.

Lärare C

Han anser att mobbning innebär att man utsätter någon för utfrysning. Till exempel när en invandrare som talar på sitt hemspråk framför svenskarna och ibland irriterar det svenskarna, eftersom svenskarna inte förstår och tror att invandrare pratar om dem. Några elever, framförallt pojkar, kommer in till klassrummet, så går dem och sätter sig med fötterna på bordet eller börjar skrika över hela klassrummet. Några går in och ut och pratar högt nästan hela tiden osv.

4.1.2 Faktorer som leder till mobbning

Biträdande rektor A

Han menar att de som mobbar oftast har ett dåligt hemförhållande, och att det är en av anledningarna till varför de mobbar. Mobbare har som regel en vilja att trycka ner andra enbart för att de själva inte mår bra, och/eller att känna sig överlägsen.

Han anser vidare att en funktionshindrad elev som pratar kan mycket lätt bli ett mobboffer. De som blir mobbade förstår i allmänhet inte att de blir mobbade, fastän någon upprepade gånger har varit elak mot dem.

Om man blir ett mobboffer enligt honom måste man välja att ligga lågt.

Han anser också att om det uppstår en kamp inom gruppen om olika positioner och roller så kan även det leda till mobbning. Om en av gruppmedlemmarna, oftast den starke i gruppen, samlar folk runtomkring sig kan det också leda till mobbning.

Rektor B

Hon anser att faktorer som leder till mobbning är svordomar. Man tilltalar någon med kränkande ord, till exempel med ordet "hora". Man kan bli mobbad för att man är för tjock, för smal, har en ful näsa, eller ful tröja. Man kan bli mobbad av en mängd skäl. Enligt henne ligger felet aldrig hos mobboffer utan felet ligger alltid hos mobbare och omgivningen som tyst ser på.

Studie- och yrkesvägledare A

Hon tycker att ett uppträdande med bristande respekt för en annan person kan leda till mobbning.

Hon anser vidare att faktorer som leder till mobbning är ett arbetsklimat som inte är öppen för konstruktiv kritik och även skolans arbetsmiljö, som till exempel dålig luft, trånga lokaler och illa fungerande ventilationer, samt gruppens och/eller klassens storlek.

Studie- och yrkesvägledare B

Hon anser att faktorer som leder till mobbning är att mobbare har oftast själva blivit mobbade när de var yngre. Mobbning börjar ofta i hemmiljö. Mobbare utses då till familjens syndabock. Mobbare tappar självförtroende och då är det bara början. Känner mobbaren sig inte trygg hemma då känner han sig inte trygg någonstans. Då blir mobbaren sårbar och utsatt för andras kränkning. Detta kan pågå tills mobbaren blir äldre. Då börjar mobbaren sätta gränser för det eftersom mobbaren känner ilska inom sig själv. Det leder till att mobbaren projicerar den ilska han har burit inom själv mot andra som är svagare.

Hon anser också att tjejer är oftast i grupp när de mobbar någon. De vill hitta sin plats i skolsamhället och letar reda på det genom att skratta åt andra eller förnedrar dem osv. I en grupp måste alla hålla ihop, därför skrattar alla åt en som avviker från andra. De som mobbar mår inte heller bra och därför måste de också få lämplig hjälp.

Enligt henne kan osäkerhet, missförstånd och kulturella skillnader leda till mobbning. En del elever som precis kommit till Sverige från sina hemländer kan känna sig diskriminerade på grund av språksvårigheter. Paradoxalt är att när de, så småningom, lär sig svenska repeterar de andras beteende och de kan vara elaka mot andra elever som inte än kan uttrycka sig rätt på svenska eller elever som de uppfattar som avvikande till exempel särskoleelever. Detta händer på grund av att man vill känna sig bättre än andra och för att man känner sig sämre i förhållande till de andra som redan är etablerade i det svenska samhället. Alla vill känna sig värdefulla och respekterade. Därför finns det ett behov att hävda sig själv och minska andras betydelse. Man skryter om sig själv och sin familj. Det finns en förklaring till detta. När man kommer från ett annat land känner man sig statslös på något sätt. Man hamnar mellan två länder, och man måste hitta sin egen plats i samhället. Det är en process som tar sin tid.

Lärare A

Han menar att faktorer som leder till mobbning är om mobboffren är en aning udda på något sätt, som till exempel om de är små och klena, är en tjockis eller har ett fult utseende. Mobbare har mestadels ett aggressivt beteende och de förtrycker andra för att stärka både sin makt och position.

Han anser också att det är det mänskliga beteendet som trycker sig över andra människor. Det finns både en stark och en svag person. Exempel på detta är när mobbare angriper en person och visar det för andra personer, så att de får se hur mycket makt mobbaren har.

Lärare B

Hon anser att faktorer som leder till mobbning kan det vara olika orsaker till det. Det kan till exempel finnas privata och psykologiska orsaker till mobbning. Det kan vara gruppmeکانismen som har sparat ur. Det kan också vara att någon lärare inte orkar vara konsekventa med att vara en tydlig vuxen. Okunnighet om detta och att mobbning ofta sker i situationer då man inte tror att de förekommer. Om någon lärare är vittne till, exempelvis hånskratt, nedsättande kommentarer, knuffar och inte säger att det inte är ett OK beteende – så är det samma som att tillåta mobbning. Vidare anser hon att det är läraren som måste sätta ramarna och vara tydlig med när någon går över gränsen.

Hon ser att mobbning inget har att göra med olika kulturer, det vill säga med invandrare att göra. I den här skolan finns det öppenhet, det vill säga att det finns många elever som är öppna och raka med det de tycker och tänker. Mobbning kan ofta se olika ut hos tjejer respektive killar. Killgrupper är ofta mer hierarkiskt uppbyggda. Det blir en tävlan om vem som är ledaren och en rangordning därunder. Någon är boss och de andra accepterar det. Tjejgrupper fungerar inte så. Där är det viktigt att man är på jämställd nivå, det är viktigt att vara lika till exempel att uppmärksamheten fördelas i hela gruppen. En tjej som tar för sig för mycket väcker ofta reaktionen vem hon tror att hon är. Detta är en enkel generaliserande analys och det förekommer massor med exempel som inte följer detta mönster.

Enligt henne är det viktigt att vara medveten om att det ofta är svårt att se mobbning, eftersom mobbning inte sker ofta öppet.

Lärare C

Han anser att faktorer som leder till mobbning är när mobbare mår dåligt, och vill att alla ska må lika dåligt som honom själv. Hur det är hemma, eller hur skolmiljön är.

Han anser också att föräldrars bakgrund kan leda till mobbning. Hur bra föräldrarna motiverar sina barn att plugga. Barn som kommer från intellektuella familjer, där det är mer motiverat att plugga medan barn som har föräldrar som inte är välutbildade eller inte alls utbildade struntar fullständigt i studierna.

Han anser vidare att faktorer som leder till mobbning är när det finns en stor konkurrens mellan flickor eller pojkar i klassrummet. Flickorna hamnar i konflikt med varandra. En elev känner sig inte trygg och har dålig kommunikation med andra i klassrummet. Lärare har inte gett någon uppmärksamhet åt elever.

4.1.3 Förebyggande åtgärder mot mobbning

Biträdande rektor A

Han anser att skolans värdegrund måste förtydligas och konkretiseras. Det pratas om respekt. Allt ska inte alltid ifrågasättas, det kommer inte att lösa problemet. Lärare måste visa respekt för eleverna och även eleverna måste visa respekt för både lärare och kamrater.

Enligt honom hade det tidigare hänt att en lärare blev mobbad av sin kollega. En psykolog och den berörda läraren blev då tillkallad till en krisgrupp. Sedan dess har ändringar i de olika lärargrupperna gjorts, från en grupp på 4 lärare till större grupper. I början av vecka 41 blev en lärare mobbad av en elev. Läraren vågade inte komma in i klassrummet. Ett par dagar senare kallades den berörda läraren till ett möte, och fick då möjlighet att prata om problemet. I slutet av veckan skulle läraren komma in i klassrummet, och denne kom då in tillsammans med en kollega. Veckan efter kallades den berörda eleven till ett möte. Samma eftermiddag kom läraren in ensam i klassrummet.

Han nämner också att en gång i veckan håller lärare, studie- och yrkesvägledare, speciella lärare i en elevvårdskonferens, där det diskuteras om just elevvård. Där beslutas det även om vilka som ska vara med i dessa elevvårdskonferenser.

Rektor B

Hon anser att skolan måste få reda på om någon känner sig mobbad eller är mobbad och att skolledning tycker att någon verkar bli mobbad, så blir elevvården förberedda att ta itu med problemet. Hon säger:

All personal möts regelbundet i arbetslaget, eller elevvårdskonferens, eller i skolkonferensen, och där diskuterar vi hur klimatet är i klasserna, är det bra miljö där och i skolan, känner alla sig trygga osv. Vi har möten i skolan som kallas elevvårdskonferens. Där diskuterar vi inte bara om mobbning utan om allt som har med elevers sociala situation att göra. Vi har möte varannan fredag, i två timmar och pratar om elevvården.

Hon nämner en modell som kallas Farstametoden⁶⁰. Farstametoden, säger hon vidare:

Om en elev känner sig mobbad så vi arbetar med det. Vi arbetar på olika sätt. Först arbetar vi med individen, lyssnar på mobboffer och mobbare, och sedan försöker vi skaffa fram en bild om det som pågår. På sikt försöker vi sammanföra eleven som blivit mobbad och mobbaren. Vi jobbar för att alla elever ska känna sig trygga i skolan. Vi har idag en antimobbningsplan. Vi arbetar då med en modell som kallas Farstametoden.

⁶⁰ Karl Ljungström utvecklade en metod för att behandla akut mobbning som kallas Farstametoden i mitten av 1980-talet (<http://www.ordkallanpedaktiv.se/>). Farstametoden: Skolan får reda på att en viss elev troligen blir mobbad. Inom behandlingsteamet pratar man med varandra och bestämmer hur man skall arbeta med situationen. Är det mobbning? Vilka är mobbarna? Försiktigt samtal med den mobbade. Vad har hänt? Hur ofta? Vilka är inblandade? Kontakt tas med den mobbades föräldrar. Genomför behandlingssamtal med mobbarna enligt Farstametoden. Efter 1-2 veckor har man ett uppföljningssamtal med mobbarna. Vid ouppklarade ärenden görs anmälan till ledningsgruppen för vidare beslut (<http://www.kroppkarrsskolan.karlstad.se/Kroppkarrsskolan/lokala%20arbetsplaner/mobbingplan.htm>) (2004-01-27).

Hon pratar också om att skolan håller på att göra om den eftersom det har kommit en ny lag (2006:67). Lagen gäller från den 1 april 2006, som inte bara kommer att handla om mobbning, utan om kränkningar i ett mycket större perspektiv.

Studie- och yrkesvägledare A

Hon anser att det är en aning svårt. Hon har inte upplevt en mobbningsituation i skolan, men hon tror, och detta är bara gissning från hennes sida, att det finns en maktstrid mellan två lärare på något program i skolan, och som leder till mobbning. Hon har sett just det problemet. Det är inte bra för personal och elever anser hon. Hon vet att ledningen ska kunna försöka hitta en lösning för att förebygga mobbning, men det är en lång process som tar tid.

Hon upplever att hon gott och väl kan klara av sitt jobb nu. Tidigare hände det att de kvinnliga kollegorna pratar bakom ryggen på folk och de manliga säger saker och ting rakt ut. Ibland kan det tas illa upp om någon är väldigt rak på sak. Människor är väldigt olika och det är något jättebra, varierande personligheter som kan uppfattas positivt.

Studie- och yrkesvägledare B

Hon anser att det är viktigt att eleverna vet att det finns hjälp att få och var de kan söka den om någon känner sig ledsen eller kränkt. Hon informerar eleverna om att om någon elev har dåligt självförtroende kan han/hon söka upp studie- och yrkesvägledare för att få hjälp med att stärka det.

Hon säger:

Vi har antimobbningsgrupp som består av rektor, studie- och yrkesvägledare, speciallärare och specialpedagog. Antimobbningsgruppen träffas på en gång om det förekommer ett akut mobbningsfall och vi går igenom vad som hänt för att skapa oss en bild av det och bestämmer sedan hur vi ska jobba med problemet. Vi brukar bestämma vem som ska ta hand om vad. En/två av oss träffar den mobbade personen för att lyssna på honom/henne om vad som hänt. Det är viktigt att vi ger den tid elever behöver få för att återberätta sina upplevelser, tankar och känslor. Efteråt träffar vi mobbaren eller mobbarna, och lyssnar på vad de har att berätta, sedan konfronteras båda sidor. Vi försöker hjälpa dem att reda ut vad som egentligen har hänt och framför allt hjälpa dem försonas för att kunna gå vidare. Vi vill att alla elever känner sig trygga på vår skola. Vi tar även kontakt med föräldrarna. Vi ber lärarna att vara uppmärksamma och att de följer vad som händer med eleverna i klassrummet. Jag brukar träffa elever för stödjande samtal fler gånger efter en incident. Det är viktigt att både den mobbade eleven och mobbaren har möjlighet att bearbeta sina inre konflikter.

Hon påpekar att skolan satsar ännu mer på att arbeta mot mobbning enligt den nya lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, som gäller från den 1 april 2006. Alla anställda på skolan ska vara mera uppmärksamma på annan kränkande behandling av elever och motarbeta den. Skolan ska garantera alla elever trygghet.

Hon säger också:

Om en kränkt/mobbad elev som har sökt hjälp hos lärare, studie- och yrkesvägledare eller rektor inte får den hjälp han/hon förväntar sig för att må bättre, kan eleven anmäla oss till Jämställdhetsombudsmannen (JämO) och kräva skadestånd för det. Skolledningen, rektor, har det högsta ansvaret. Det är viktigt att vi arbetar kontinuerlig mot kränkande behandling av elever

på vår skola. Enligt handlingsplanen kommer vi att ta upp ämne kränkande behandling på våra regelbundna möten/konferenser.

Lärare A

Han anser att på något sätt är det svårt för en mobbare att förstå att andra som har blivit mobbade kan senare i livet må riktigt illa och lida av ångest.

Mobbare måste även förstå vad denne har gjort är fel. Mobbare är medvetna om när de mobbar andra, de har oftast personliga problem och har inget förtroende för andra.

Han anser också att ursprungligen är mobbare inte elaka personer. Det är viktigt att dessa individer från början får en bra uppfostran i hemmet och även i skolan. De måste även ha en trygghet tillvaro hemma. Skolpersonalen och ledningen på skolan måste förstå hur de, som kommer att mobba andra, uppfostras hemma och hur familjerelation ser ut.

Enligt honom ska mobbare inte straffas, istället måste de medvetet ändra sitt beteende. Ett straff behöver nödvändigtvis inte leda till att denne mobbare slutar mobba andra. Om mobbaren flyttas, uppfattas det som ett straff. Om däremot mobboffret flyttas då anses det som att denne var orsaken till mobbningen.

Lärare B

Hon anser att arbeta genom att ha ett inkluderande förhållningssätt, som innebär att skapa optimala förutsättningar för alla människors lärande och deltagande kan förebygga mobbning. Man bör arbeta för ett klimat där det är OK att vara/tycka olika i en klass. Diskuterar och tränar på hur man hanterar olikheter i det dagliga arbetet. Det är inte det hon säger som eleverna tar efter utan de tar efter hur hon faktiskt agerar! Det är alltså viktigt att vara en vuxen rollmodell de kan spegla sig i. Vad man för övrigt bör göra på en skola är att ha en bra beredskap. Alla elever ska känna sig trygga med att veta vart man kan vända sig om man känner sig mobbad. All personal bör ha förtroendet med hur gången är i ett mobbningsfall. Medvetenhet hos personal, att det finns en plan på skolan, om att alla vet vad mobbning är för nåt, och att all personal ska ha en aning om hur mobbning förekommer. Man ska inte vara rädd för att ta tag i det och man ska veta vart man ska gå om man upptäcker att någon blir mobbad. Det finns en plan på skolan att man ska veta vad man ska göra om man går och misstänker någonting. Det ska finnas en handlingsberedskap hos personalen som jobbar på skolan.

Enligt henne kan det finnas olika fördomar mellan olika grupper av invandrare inte bara mellan invandrare och svenskar, som till exempel att de är så och vi är så, det vill säga olika mellan olika sammanhang. En del ungdomar ärver sina föräldrars fördomar om andra grupper. Vad skolan kan göra är att erbjuda ett ställe där alla grupper faktiskt kan mötas och fungera ihop på samma skola.

Hon anser att man måste se till att alla ungdomar blir sedda. Man måste vara väldigt lyhörd som mentor. Man måste jobba med gruppklimatet, och förklara till exempel att det inte är acceptabelt att skratta när någon säger fel. Om en mentor inte gör det så ser det ut att det är okej att mobba. Om någon lärare ser att det är en elev som är utanför och som alla skrattar ut måste man ingripa. Om man inte gör det så är det samma sak som att säga att det är okej att fortsätta med det.

Enligt henne är utlandsfödda lärare en resurs för skolan, detta på grund av de vet invandrarpråk och kan hjälpa om de eleverna mobbar i klassrummet. De fungerar också som en bro mellan kulturer till exempel kan de förklara hur det svenska systemet fungerar och vara en rollmodell för en del elever. De tillför även de svenskfödda lärarna värdefull kunskap och förståelse om andra kulturer, synsätt. Ofta kan en utlandsfödd lärare förklara en del beteenden som kan verka märkliga för en svensk så att missförstånd kan undvikas och bra relationer byggas.

Hennes roll är nästan som alla andra lärares roll, att vara uppmärksamma mot mobbning och att diskutera om det hon har sett vid lärarsamtal.

Lärare C

Han anser att när han ser att det sker en sorts mobbning så meddelar han sin chef, biträdande rektor. Han berättar för honom vad han tror har hänt och vem som har blivit utsatt och vem som är mobbaren, genom att iaktta eleverna osv. Angående eleven som sätter sig med fötterna på bordet, ber han eleven att till exempel ta ner fötterna från bordet och om eleven inte gör det så brukar han ta hand om det på egen hand. Då säger han till eleven att gå ut ur klassrummet. Om eleven fortfarande vägrar så tar han eleven i armen och tar ut honom ur klassrummet. När eleven inte vill lyssna på honom, kommer han att säga det till rektor.

Han anser att ibland brukar han berätta för eleven att eleven stör och måste gå ut. Om eleven vägrar så säger han till eleven att om inte eleven går ut så tar han sina saker och går ut. När han gör detta påverkas eleven eftersom hela klassen inte får den undervisning som de behöver. Efter det följer hela klassen efter honom och ber honom att komma tillbaka, vilket han till sist gör, och fortsätter med lektion. Sedan meddelar han sin chef och säger att han vill träffa eleven som har vägrat göra det som han bett om. Efter mötet med föräldrar berättar han att det oftast har fungerat bra med eleven, men om inte har det gjort det så blir eleven avstängd från skolan. Detta beslut tar bara rektorn.

4.2 Analys

Nedan redovisas analys av resultatet från intervjuer av rektor B, biträdande rektor A, studie- och yrkesvägledare A, studie- och yrkesvägledare B, lärare A, lärare B och lärare C.

4.2.1 Föreställningar om mobbning

I definitionen av mobbning, som behandlas ovan, menas att en person är mobbad när denne upprepade gånger och över en tid blir utsatt för negativa handlingar av en eller flera personer. Dessa handlingar kan vara av verbal karaktär, fysiska handlingar och gestartad karaktär.

De intervjuade fick en möjlighet att definiera mobbning. De svar som erhöles gav en kortfattad upplysning om deras kunskap om mobbning.

Rektor B, biträdande rektor A, studie- och yrkesvägledare B, lärare A och lärare B har liknande föreställningar om mobbning. De anser att mobbning uppstår när en eller flera personer, vid upprepade tillfällen och över en viss tid, säger eller gör kränkande och obehagliga saker mot någon annan person. De anger i detalj vilka handlingar som räknas som mobbning, exempelvis negativa handlingar i form av kränkande behandling, trakasserier,

utfrysning. De anser också att det finns en koppling mellan negativa handlingar och dess upprepning över tid.

Medan studie- och yrkesvägledare A och lärare C menar att mobbning är när en person känner sig utsatt på något sätt eller upplever sig utsatt för trakasserier eller utfrysning. Sambandet mellan negativa handlingar och dess upprepning över tid ingår inte i deras föreställningar om mobbning.

Enligt de intervjuade finns det många olika sätt att mobba andra människor, dels genom negativa handlingar av verbal karaktär, och genom prat bakom ryggen. Mobbare nedvärderar andra, genom exempelvis rasistiska uttalanden. Däremot upplever de som blir mobbade att de blir utsatta för negativa handlingar i form av gestartade karaktär. De blir retade, utfrysas från en gemenskap och känner sig därmed utanför.

Rektor B anser att mobbning bland ungdomar i gymnasiet är mer subtilt, dvs. tyst mobbning, som är svårare att upptäcka. Den som känner sig mobbad kan sitta ensam och/eller bli utsatt för negativa handlingar, som exempelvis utfrysning. Några enstaka konflikter kan vara mellan olika etniska grupper i skolan, men det är inte ofta så utan mera mellan olika individer. Biträdande rektor A anser också att det förekommer mobbning, men att den förekomsten är låg. Både lärare A och B påpekar att det är viktigt att vara medveten om att det ofta är svårt att upptäcka mobbning, eftersom att det ofta inte sker öppet.

Enligt biträdande rektor A hade det hänt tidigare att två elever haft en konflikt, och det visade sig att den som hade blivit mobbad var svagare än den som mobbade. Eriksson m.fl. anser också att mobbaren är ofta fysiskt starkare än sina kamrater. Till skillnad från mobbaren utmärks det passiva mobboffret av att vara fysiskt svagare⁶¹.

Studie- och yrkesvägledare A nämnde också att det hade funnits en maktstrid, som ledde till mobbning, mellan två lärare på något program i skolan. Enligt Bourdieu ses en maktstrid i förhållande till begreppet strategi som individers eller grupper försök att medvetet eller omedvetet försvara eller förbättra sin position⁶².

4.2.2 Faktorer som leder till mobbning

Biträdande rektor A och lärare A anser att faktorer som leder till mobbning är att mobbare vill trycka ner andra elever bara för att stärka sin maktposition och vill känna sig överlägsna.

I likhet med biträdande rektor A och lärare A nämner Olweus också att motiv som driver mobbare till att vara aggressiv mot andra är ett behov av makt och dominans. Detta motiv visas i form av att mobbare tycks gilla ha kontroll och förtrycka andra⁶³.

Bourdieu nämner också grupper eller individers medvetna eller omedvetna försök att förbättra eller försvara sin position⁶⁴.

Studie- och yrkesvägledare B anser att en faktor som leder till mobbning är att mobbare vill känna sig värdefulla och respekterade och den som mobbar har ett behov av att hävda sig

⁶¹ Eriksson m.fl., 2002, sid 44.

⁶² Broady, D.,1998, sid 18.

⁶³ Olweus, 1993a i Eriksson m.fl., 2002, sid 42.

⁶⁴ Broady, D.,1998, sid 18.

själv och minska andras betydelse. Denna faktor, enligt Olweus, är ett motiv i form av prestige eller status⁶⁵. Aggressivt beteende kan generera förtjänster i form av prestige eller status som fås från till exempel medlöpare som ser upp till mobbare.

Biträdande rektor A, studie- och yrkesvägledare B och lärare A anser att faktorer som kan leda till mobbning är att mobbare har ett dåligt hemförhållande. De har oftast själva blivit mobbade när denne varit yngre. Känner de sig inte trygga hemma då känner de sig inte trygga någonstans. Då blir de sårbara och utsatta för andras kränkningar. Detta kan pågå tills de blir äldre. De tappar självförtroende och en ilska inom dem växer. Därefter börjar de sätta gränser. Mobbare projicerar oftast den ilska, som denne har burit inom själv, mot andra som är svagare och därför har mobbare ett aggressivt beteende.

I likhet med biträdande rektor A, studie- och yrkesvägledare B och lärare A anser Olweus att en faktor som kan påverka omfattningen av mobbning är fientliga impulser eller känslor⁶⁶. Mot bakgrund av de familjeförhållanden som mobbarna har vuxit upp i, att har de utvecklat en viss grad av fientlighet gentemot omgivningen.

Eriksson m.fl. anser också att mobbare kommer från familjer med svårigheter av något slag⁶⁷. Ytterligare faktorer som kännetecknar mobbares hemförhållande, enligt Eriksson m.fl., är föräldrarnas brister i kontroll, att de uppmuntrar sina barn att slå tillbaka vid konfrontation, samt att föräldrarna saknar effektiva problemlösningsmetoder⁶⁸.

Rektor B anser också att en faktor som leder till mobbning är svordomar och kränkande ord. Enligt Eriksson m.fl. är svordomar, fula eller kränkande ord negativa handlingar av verbal karaktär⁶⁹.

Lärare C anser att faktorer som kan leda till mobbning är föräldrars bakgrund och hur föräldrarna motiverar sina barn till att plugga. Barn som kommer från intellektuella familjer har oftast en högre motivation till studier än barn som har föräldrar som inte är välutbildade eller inte alls utbildade, som helt struntar i studierna.

Enligt Bourdieu innehar föräldrar ett kulturellt kapital, i form av exempelvis akademisk utbildning, som kan växlas in mot andra typer av kapital⁷⁰. Föräldrar som innehar en akademisk utbildning har goda chanser att få ett välavlönat arbete. De vill att deras barn genom att få en utbildning ska ges möjligheterna till en framgångsrik bana.

Collins anser också att ”Den person som innehar det högst värderade kulturella kapitalet i interaktionen kommer såväl att definiera interaktionen som att dominera densamma”⁷¹.

Lärare C anser att faktorer som leder till mobbning är att de som mobbar inte känner sig trygga i skolan och har dålig kommunikation med andra i klassen. I likhet med lärare C anser studie- och yrkesvägledare B att en faktor som kan leda till mobbning är om mobboffret har språksvårigheter i skolan. En del elever som har kommit till Sverige känner sig

⁶⁵ Olweus, 1993a i Eriksson m.fl., 2002, sid 43.

⁶⁶ Ibid., sid 42.

⁶⁷ Eriksson m.fl., 2002, sid 71.

⁶⁸ Ibid., sid 71.

⁶⁹ Ibid., sid 42.

⁷⁰ Broady, D., 1998, sid 8.

⁷¹ Collins, 1988 i Eriksson m.fl., 2002, sid 114.

diskriminerade i skolan på grund av språksvårigheter. De som har svårigheter med språket kan bli mobboffer i skolan. Men när de, så småningom, lär sig svenska, enligt studie- och yrkesvägledare B vidare kan de vara elaka mot andra elever som inte än kan uttrycka sig rätt på svenska.

Studie- och yrkesvägledare B och lärare C anser också att en faktor som leder till mobbning är att mobbare mår dåligt och de vill att alla ska må lika dåligt som de själva. Vidare anser lärare C att faktorer som leder till mobbning är att det råder konkurrens flickorna emellan och/eller pojkarna emellan i klassen. Flickorna hamnar i konflikt med varandra och de är oftast i grupp när de mobbar.

Lärare A och rektor B anser att en faktor som leder till mobbning är om mobboffret är något udda. Med andra ord är det yttre avvikelser som gör att denne blir ett mobboffer.

Studie- och yrkesvägledare A och lärare C anser att faktorer som leder till mobbning är om skolmiljön är riktigt illa, dvs. dålig luft i klassrummen och korridorer, trånga lokaler och inte väl fungerande ventilationer. Vidare anser studie- och yrkesvägledare A att en faktor som leder till mobbning är ett uppträdande med bristande respekt för en annan person.

4.2.3 Förebyggande åtgärder mot mobbning

Rektor B har lagt fram ett åtgärdsprogram mot mobbning enligt en modell som kallas för Farstametoden. Om en elev känner sig mobbad så blir elevvårdspersonalen förberedda att ta itu med problemet. Först lyssnar de på mobboffret och den som mobbade, sedan försöker de skaffa fram en bild om det som pågår. På sikt försöker de sammanföra mobboffer och mobbaren. Elevvårdskonferens möts varannan fredag i två timmar, där de tar upp elevärenden för att ta ställning och diskutera hur klimatet är i klasserna och om alla känner sig trygga.

Enligt Karl Ljungström⁷² är det viktigt att alla skolor försöker skapa åtgärdsprogram för att användas i det dagliga arbetet mot mobbning. Han har lagt fram ett förslag till ett åtgärdsprogram mot mobbning som börjar med lätta, enkla åtgärder vilka används ofta, fram till allvarliga åtgärder vilka används sällan. Förslaget omfattar följande: direkta tillsägelser, allvarliga individuella samtal, föräldrasamtal utan elev, föräldrasamtal med elev, föräldrasamtal med elev där även rektorn deltar, förvarning om eventuellt polisanmälan och till sist polisanmälan⁷³.

Enligt Farstametoden får skolan reda på att en viss elev troligen blir mobbad. Inom behandlingsteamet pratar man med varandra och bestämmer hur man skall arbeta med situationen. Är det mobbning? Vilka är mobbarna? Försiktigt samtal med den mobbade. Vad har hänt? Hur ofta? Vilka är inblandade? Kontakt tas med den mobbades föräldrar. Behandlingssamtal med mobbarna genomförs enligt Farstametoden. Efter 1-2 veckor har man ett uppföljningssamtal med mobbarna. Vid ouppklarade ärenden görs anmälan till ledningsgruppen för vidare beslut⁷⁴.

⁷² Karl Ljungström som utvecklade en metod för att behandla akut mobbning som kallas Farstametoden i mitten av 1980-talet (<http://www.ordkallanpedaktiv.se/>)

⁷³ ordkallanpedaktiv.se (2006). *Allt är inte mobbing*. (2006-12-21)

<http://www.ordkallanpedaktiv.se/>

⁷⁴ <http://www.kroppkarrsskolan.karlstad.se/Kroppkarrsskolan/lokala%20arbetsplaner/mobbingplan.htm> (2004-01-27)

Biträdande rektor A, i likhet med rektor B, kallar berörd lärare, studie- och yrkesvägledare, speciella lärare till elevvårdskonferens en gång i veckan. Han anser att skolans värdegrund måste konkretiseras och hållas ständigt aktuell i skolans vardagsarbete så att kränkande behandlingar, trakasserier och utfrysningar ska kunna motverkas. Lärare ska visa respekt för eleverna och att eleverna ska visa respekt för både lärare och kamrater. Om det förekommer att en lärare mobbar en elev eller att en elev mobbar en lärare, kallar han berörd lärare och berörd elev till ett möte och pratar om problemet.

Biträdande rektor A ovan nämner skolans värdegrund som måste konkretiseras. I läroplanen står det att ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvalts av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande”⁷⁵. Vidare enligt läroplanens riktlinjer skall alla som arbetar i skolan ”aktivt motverka trakasserier mot och förtryck av individer och grupper”⁷⁶.

Ett åtgärdsprogram mot mobbning enligt Farstametoden som rektor B har lagt fram respektive ett åtgärdsprogram mot mobbning som biträdande rektor A har genomfört nästan i likhet med Olweus förslag till åtgärdsprogram mot mobbning⁷⁷. Olweus har lagt fram fyra förslag till åtgärdsprogram mot mobbning:

1. En god skolmiljö utmärks av värme, intresse och engagemang från vuxna.
2. En god skolmiljö utmärks även av tydliga gränser mot icke-önskvärda beteenden.
3. Om en elev bryter mot det överenskomna regelsystemet bör man konsekvent använda någon form av icke-fysisk och icke-fientlig negativ sanktion.
4. Både lärare och föräldrar förväntas fungera som auktoriteter i vissa avseenden.

Studie- och yrkesvägledare A från samma skola som biträdande rektor A anser att det finns en maktstrid som leder till mobbning mellan två lärare på något program i skolan. Hon vet att ledningen måste försöka hitta en lösning för att förebygga mobbning, men att det tar tid.

Enligt biträdande rektor A hade han gjort ändringar i gruppen, så att antalet lärare ökade i gruppen. Dessa förändringar verkställdes för att förebygga mobbning.

Studie- och yrkesvägledare B anser att mobbning kan förebyggas genom att informera eleverna om att om någon elev har dåligt självförtroende kan han/hon söka upp studie- och yrkesvägledare för att få hjälp med att stärka det. Antimobbningsgrupp som består av rektor, studie- och yrkesvägledare, speciallärare och specialpedagog träffas på en gång om det förekommer ett akut mobbningsfall. De går igenom vad som hänt för att skapa sig en bild av det och bestämmer sedan hur de ska jobba med problemet enligt Farstametoden. De ber lärarna att vara uppmärksamma och följa vad som händer med eleverna i klassrummet. Studie- och yrkesvägledare B brukar träffa elever för stödjande samtal fler gånger efter en incident. Det är viktigt anser hon vidare att både mobboffer och mobbare har möjlighet att bearbeta sina inre konflikter. Hon påpekar också att skolan satsar ännu mer på att arbeta mot mobbning enligt den nya lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande

⁷⁵ Utbildningsdepartementet (1994). *Lpf 94. Läroplan för de frivilliga skolformerna*. Sid 3.

⁷⁶ *Ibid.*, sid 11.

⁷⁷ Olweus, 1994a i Eriksson m.fl., 2002, sid 45 f.

behandling av barn och elever. Alla anställda på skolan ska vara mera uppmärksamma på annan kränkande behandling av elever och motarbetea den.

I lagen står det att "Huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal får inte utsätta ett barn eller en elev för annan kränkande behandling"⁷⁸. Lagen ska förebygga annan kränkande behandling som inte direkt kan hänföras till dessa diskrimineringsgrunder som exempelvis mobbning.

Skolledningen med rektor i spetsen har det högsta ansvaret. Om ett mobboffer som har sökt hjälp hos till exempel lärare, studie- och yrkesvägledare eller rektor inte får den hjälp han/hon förväntar sig för att må bättre, kan han/hon anmäla dem till Jämställdhetsombudsmannen (JämO). Vidare kan han/hon kräva skadestånd för det enligt den nya lagen.

Lärare A från samma skola som biträdande rektor A anser att mobbning kan förebyggas genom mobbare får bra uppfostran i hemmet och i skolan. Mobbare måste ha en trygg tillvaro hemma. Skolpersonalen och ledningen på skolan måste se och förstå hur mobbare uppfostras hemma och hur familjerelation ser ut. Mobbare måste förstå att vad han har gjort med att mobba andra är fel. Enligt honom ska mobbare inte straffas, istället måste medvetet mobbare ändra sitt beteende. Straffet hjälper inte mobbare att sluta mobba andra. Om mobbare ska behövas flyttas, uppfattas det som ett straff och om mobboffer ska behövas flyttas då uppfattas det som att mobboffret var orsaken till mobbning.

Lärare B från samma skola som rektor B anser att mobbning kan förebyggas genom att ha ett inkluderande förhållningssätt, som innebär att skapa optimala förutsättningar för alla människors lärande och deltagande. Skolan bör ha ett bra beredskap, så att alla elever ska känna sig trygga med att veta vart de kan vända sig om dom känner sig mobbad. All skolpersonal ska ha en aning om hur mobbning förekommer och bör inte vara rädda för att ta tag i det. De ska veta vart de ska gå om dom upptäcker att någon elev blir mobbad. Det ska finnas en handlingsberedskap för att veta vart skolpersonalen och ledningen ska göra om dom upptäcker någon elev utsätts för mobbning eller misstänker mobbning i skolan. För att motverka olika fördomar mellan olika grupper av invandrare inte bara mellan invandrare och svenskar kan skolan erbjuda ett ställe där alla grupper faktiskt kan mötas och fungera ihop på. Lärare och mentor måste se till att alla elever blir sedda. Om lärare och mentor ser att det är en elev som är utanför och som alla skrattar ut måste de ingripa. Om inte de gör det så är det samma sak som att säga att det är okej att fortsätta med negativa handlingar av verbal karaktär.

För att motverka olika fördomar mellan svenskar och invandrare måste bemötas med öppen diskussion. Med andra ord främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap och öppen diskussion. Skolan skall sträva mot att varje elev förstår andra kulturer och respekterar andra folk.

Lärare C från samma skola som lärare B visar ett exempel på en konfliktlösning. Hur han löser ett problem i klassen. När han ser att det sker en sorts mobbning så meddelar han sin chef och berättar för honom vad han tror har hänt och vem som har blivit utsatt och vem som är mobbaren, genom att iaktta eleverna. Han träffar också föräldrar. Efter mötet med föräldrar berättar han att det oftast har fungerat bra med eleven, men om inte har det gjort det så blir eleven avstängd från skolan. Detta beslut tar bara rektorn.

⁷⁸ SFS 2006:67. Lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. 13 §

Konfliktlösningen som lärare C har behandlat ovan överensstämmer med Olweus förslag⁷⁹ till åtgärdsprogram mot mobbning. Olweus har lagt fram ett förslag att om en elev bryter mot det överenskomna regelsystemet bör man konsekvent använda någon form av icke-fysisk och icke-fientlig negativ sanktion. Vidare delar Olweus åtgärdsprogram i tre kärnkomponenter på olika nivåer: skol-, klass och individnivå. De första kärnkomponenterna på skolenivå består kärnkomponenterna av undersökning med frågeformulär, detta för att kunna fastställa problemets omfattning och art. Resultatet kan fungera som baslinjedata vid jämförelser och vid utvärderingar av vidtagna åtgärder. Studiedag om mobbning, där till exempel resultat från kartläggningar redovisas. Skolan har ett välfungerande rastvaktsystem. De andra kärnkomponenterna på klassnivå utgörs av tydliga regler mot mobbning, där lärare förväntas vara konsekventa med såväl sanktioner som beröm. Genomför inrättande av klassråd eller regelbundna möten. De tredje kärnkomponenterna på individnivå består av allvarliga samtal med mobbare och mobboffer. Allvarliga samtal med föräldrar till inblandade elever.

De andra kärnkomponenterna på klassnivå och de tredje kärnkomponenterna på individnivå har genomförts av rektor B, som har lagt fram ett åtgärdsprogram mot mobbning enligt Farstametoden, och biträdande rektor A som har använt ett åtgärdsprogram mot mobbning.

⁷⁹ Olweus, 1994a i Eriksson m.fl., 2002, sid 45 ff.

Kapitel 5 Diskussion

5.1 Betydelse

Slutsatsen i denna uppsats visar att det förekommer mobbning, som exempelvis i form av tyst mobbning på gymnasiet. Tyst mobbning är den vanligaste typen av mobbning och är svårast att upptäcka. Vi har studerat vilka faktorer som kan leda till mobbning. Faktorer som kan leda till mobbning är exempelvis språksvårigheter, dålig kommunikation, dåligt hemförhållande, svordomar, kränkande ord, bristande respekt, främlingsfientlighet, intolerans, ett aggressivt beteende, yttre avvikelser, en stor konkurrens, makt position och kulturellt kapital. Vi har studerat hur rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare arbetar för att förebygga mobbning i gymnasieskolan, exempelvis förebyggande åtgärder mot mobbning såsom Farstametoden och Olweus åtgärdsprogram mot mobbning. Skolan arbetar enligt Farstametoden, vilket innebär att arbetet sker diskret, snabbt, effektivt och att uppföljningssamtal sker i nära anslutning. Alla som arbetar i skolan skall ”aktivt motverka trakasserier mot och förtryck av individer och grupper”⁸⁰. Skolan skall sträva mot att varje elev ”förstår och respekterar andra folk och kulturer”⁸¹. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap och öppen diskussion. Vi hoppas att detta arbete förhoppningsvis kommer att ha viss betydelse för vårt framtida yrke som lärare i matematik och teknikutveckling och yrkeslärare på industriprogrammet alltså i hög grad kunna bidra till att förebygga mobbning på gymnasiet.

5.2 Reflektion över undersökningsprocessen

Hela undersökningsprocessen genomfördes via kvalitativa intervjuer med rektor B, biträdande rektor A, studie- och yrkesvägledare A, studie- och yrkesvägledare B, lärare A, lärare B och lärare C på två gymnasieskolor i Stockholm. Undersökningsprocessen fungerade som vi hade planerat, utan större problem och hinder. En tillgänglig grupp, dvs. en grupp bestående av rektor, biträdande rektor, 2 studie- och yrkesvägledare och 3 lärare, har visat sitt intresse och goda samarbete.

5.3 Den gemensamma synen på faktorer som leder till mobbning

Det finns en gemensam syn på faktorer som kan leda till mobbning mellan forskare och rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare på två gymnasieskolor i Stockholmsområdet. Dessa faktorer är språksvårigheter, dålig kommunikation, dåligt hemförhållande, svordomar, kränkande ord, bristande respekt, främlingsfientlighet, intolerans, ett aggressivt beteende, yttre avvikelser, en stor konkurrens, makt och dominans, fientliga impulser eller känslor, prestige eller status och kulturellt kapital.

5.4 Den gemensamma synen på förebyggande åtgärder

Det finns också en gemensam syn på hur man kan förebygga mobbning mellan forskare och rektor, studie- och yrkesvägledare och lärare på två gymnasieskolor i Stockholm, exempelvis förebyggande åtgärder mot mobbning såsom Farstametoden och Olweus åtgärdsprogram mot mobbning. Alla som arbetar i skolan skall aktivt motverka förtryck av och trakasserier mot individer och grupper. Skolan skall sträva mot att varje elev förstår andra kulturer och

⁸⁰ Utbildningsdepartementet (1994). *Lpf 94. Läroplan för de frivilliga skolformerna*. Sid 11.

⁸¹ *Ibid.*, sid 11.

respekterar andra folk. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap och öppen diskussion.

Olweus, som i sitt förslag till åtgärdsprogram mot mobbning, nämner att skolan genomför undersökning med frågeformulär för att kunna fastställa problemets omfattning och art. Resultatet kan fungera som baslinjedata vid jämförelser och vid utvärderingar av vidtagna åtgärder.

Resultatet av våra intervjuer visar att de intervjuade inte nämner att en trivselenkät genomförs bland alla elever när de arbetar för att förebygga mobbning i skolan.

Vi tycker att för varje läsår så ska en trivselenkät genomföras bland alla elever. Genom en gemensam utvärdering av enkäten kan skolpersonal och skolledning sedan se hur läget är även då det gäller mobbning, samt uppmärksamma elever som inte har det bra i skolan.

5.5 Olika syn på förebyggande åtgärder

Enligt lärare A ska mobbare inte straffas, istället måste mobbare medvetet ändra sitt beteende. Straffet hjälper inte mobbare att sluta mobba andra. Om en mobbare ska flyttas, uppfattas det som ett straff och om mobboffer ska flyttas då utgår man från att mobboffret var orsaken till mobbning. Däremot anser lärare C att om en elev stör i klassen bör man använda någon form av negativ sanktion.

Enligt Olweus bör man konsekvent använda någon form av ickefysisk och icke-fientlig negativ sanktion om en elev bryter mot det överenskomna regelsystemet. Det bör finnas tydliga regler mot mobbning, där lärare förväntas vara konsekventa med såväl sanktioner som beröm. Både lärare och föräldrar förväntas fungera som auktoriteter i vissa avseenden.

Vi tycker också i samma riktning som Olweus att om en elev bryter mot det överenskomna regelsystemet bör lärare konsekvent använda icke-fientlig och icke-kroppslig sanktion. Exempelvis har konfliktlösningen som lärare C använt sig av visat sig vara en fungerande metod för att motverka negativa handlingar i form av verbal karaktär, fysiska handlingar eller gestartad karaktär i klassen.

Vidare tycker vi att om lärare märker att någon elev blir mobbad i klassen ska lärare våga säga till. Det kan vara aktuellt att omedelbart ta den som mobbar ut ur klassrummet för att samtala enskilt med den mobbaren för att sätta stopp för mobbningen. En alternativ lösning kan vara att avvakta med denna åtgärd tills efter lektionens slut, på grund av vi ser en risk med att ta en öppen konflikt med mobbaren inför klassen. Vi anser att en öppen konflikt kan resultera i att mobbaren sporras till att förstärka beteendet i samband med att denne får uppmärksamhet. Ytterligare en risk i sammanhanget är att mobbaren kan uppfatta det som att denne får bekräftelse på den konflikt som mobbaren har sökt från början. Beträffande den elev som blir mobbad, anser vi att ett tänkbart tillvägagångssätt är att föra samtal med den mobbade eleven, där vi råder eleven att ta kontakt med mobbningsteamet för att få hjälp.

5.6 Lagen (2006:67) ska förebygga mobbning

Riksdagen har fattat beslut om lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever som gäller från den 1 april 2006. ”Huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon medmotsvarande ledningsfunktion eller annan personal får

inte utsätta ett barn eller en elev för annan kränkande behandling”⁸². Lagen ska förebygga annan kränkande behandling som inte direkt kan hänföras till dessa diskrimineringsgrunder som exempelvis mobbning.

Resultatet av våra intervjuer visar att rektorer, studie- och yrkesvägledare och lärare använder lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever för att förebygga mobbning i skolan.

5.7 Nya frågor

Till sist finns det nya intressanta frågor för hur vi skall gå vidare i framtida examensarbeten, nämligen att studera hur den nya lagen tillämpas och kanske ännu mer hur dess förmåga att förebygga mobbning i skolan realiserar i praktiken.

⁸² SFS 2006:67. Lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. 13 §

Referenser

Barnombudsmannen (2004). *Upp till 18*. Örebro: SCB-Tryck.

Broady, D. (1998). *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*. Skeptronhäften / Skeptron Occasional Papers nr 15. ILU, Uppsala Universitet.

Collins, R. (1988). "Theoretical Sociology". I Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., Daneback, K. (2002). *Skolan - en arena för mobbning - en forsknings översikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Stockholm: Liber.

Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., Daneback, K. (2002). *Skolan - en arena för mobbning - en forsknings översikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Stockholm: Liber.

forskning.se (2002). *Mobbning – ett angeläget forskningsfält*. (2002-01-09)
http://www.forskning.se/servlet/GetDoc?meta_id=1989

forskning.se (2002). *Praktiskt användbara resultat*. (2002-01-09)
http://www.forskning.se/servlet/GetDoc?meta_id=89153#3

Foucault, M. (2003). *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv.

Hartman, S. & Lundgren, U.P. & Hartman, R.M. red. (2000). *John Dewey, Individ, skola och samhälle: Utbildningsfilosofiska texter*. Stockholm: Natur och Kultur.

Jerlang, E., Egeberg, S., Halse, J., Jonassen, A.J., Ringsted, S., Egeberg, S. & Wedel-Brandt, B. (2005). *Utvecklingspsykologiska teorier*. Lund: Liber förlag.

Kroppkärrs skolområde (2004). *KROPPKÄRRS skolområdes arbete MOT MOBBNING enl. Farstametoden*. (2004-01-27)
<http://www.kroppkarrsskolan.karlstad.se/Kroppkarrsskolan/lokala%20arbetsplaner/mobbingplan.htm>

Lantz, A. (2006). *Intervju-metodik. Den professionellt genomförda intervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindberg, O. (1998). *Emotioner sociala band och ritualer. En kvalitativ analys av narkotikakarriärer (diss)*. Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete, Skriftserien 1998:2 : Göteborg.

Lpf 94, Läroplan för de frivilliga skolformerna, 1994. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Malmström, S., Györki, I. (1981). *Bonniers svenska ordbok*. Stockholm: Bonnier Fakta Bokförlag AB.

Olweus, D. (1993a). "Bullying at School. What we know and what we can do". I Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., Daneback, K. (2002). *Skolan - en arena för mobbning - en forsknings översikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Stockholm: Liber.

Olweus, D. (1994a). "Mobbning i skolan. Vad vi vet och vad vi kan göra". I Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., Daneback, K. (2002). *Skolan - en arena för mobbning - en forsknings översikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Stockholm: Liber.

ordkallanpedaktiv.se (2006). *Allt är inte mobbing*. (2006-12-21)
<http://www.ordkallanpedaktiv.se/>

Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

SFS 2006:67. *Lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*.

Bilaga 1

Intervjuguide

1. Vad är mobbning?
2. Vilka faktorer som leder till mobbning?
3. Hur ser rektor på faktorer som leder till mobbning?
4. Hur ser lärare på faktorer som leder till mobbning?
5. Hur ser studie- och yrkesvägledare på faktorer som leder till mobbning?
6. Hur arbetar rektor för att förebygga mobbning?
7. Hur arbetar lärare för att förebygga mobbning?
8. Hur arbetar studie- och yrkesvägledare för att förebygga mobbning?

Lärarhögskolan i Stockholm
Institutionen för undervisningsprocesser, kommunikation och lärande
Box 34 103
100 26 Stockholm